

NAMIBIA SENIOR SECONDARY CERTIFICATE

FIRST LANGUAGE SETSWANA ORDINARY LEVEL

4110/1

PAPER 1 Reading and Directed Writing

2 hours 30 minutes

Marks 70

2020

Additional Materials: Answer Book

INSTRUCTIONS AND INFORMATION TO CANDIDATES

- Write your answers in the Answer Book provided.
- Write your Centre Number, Candidate Number and Name in the spaces on the Answer Book.
- Write in dark blue or black pen.
- Do not use correction fluid.
- Answer **all** questions.
- Pay attention to spelling, punctuation and sentence structure.
- The number of marks is given in brackets [ ] at the end of each question or part question.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO GO BAITHUTI

- Kwala dikarabo mo Bukaneng e o e neetsweng.
- Kwala Nomore ya Sentera, Nomore ya Gago ya bokwadi le Maina a gago mo Bukaneng e o neetsweng.
- Dirisa pene e pududu jwa loapi kgotsa e ntsho.
- O kopiwa gore o seka wa di phimolang fa o fositse.
- Araba dipotso **tsotlhe** ka botlalo.
- Tlhokomela mopeleto o o fosegileng matshwao a puiso, le popego ya dipolelo.
- Maduo a neetswe mo masakaneng [ ] mo bokhutlong jwa potso nngwe le kgotsa karolo ya potso.

This document consists of **6** printed pages and **2** blank pages.

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

KAROLO YA A

Buisa tema e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Tema 1

Thuto ya bofelo

“Thuto ya bofelo” e neelwa mo kgaolong ya Fora ya Alsace Lorraine, fa Fora e ne e fengwa ke masole a puo ya Sejeremane a Prussia ka ntwala ya Fora-Prussia, 1870 – 1871. Kgang e, e kwadilwe ke Alphonse Daudet e bo e khutshwafadiwa fa.

Ke simolotse sekolo thari mosong oo mme ke ne ke le mo poifong e kgolo ya go omanngwa, bogolo jang ka morutabana wa rona, Rre Hamel, a ne a rile o tla re botsa dipotso ka thutapuo ya Sefora, mme ke ne ke sa itse le fa e le lefoko le le lengwe la yone. Ka nakwana eo ka akanya go sia go ya go iphitlha letsatsi lotlhe kwa nageng. Go ne go le bothitho, go galalela! Dinonyane di ne di lela kwa losing lwa sekgwa; le kwa lebaleng kwa morago ga bošhagelo, masole a Prussia a ne a ikatisa. Kakanyo ya teko ya thutapuo e ne e sa itumedise, mme ka ikaelela go lebagana nayo, ka itlhaganela go ya kwa sekolong.

Fa ke feta fa pele ga ntlolehalahala ya toropo go ne go na le setlhopho sa batho fa pele ga boto ya dikitsiso. Mo dingwageng tse pedi tse di fetileng dikgang tsotlhe tsa rona tse di utlwisang botlhoko di ne di begwa go tswa foo – tatlhegelo ya dintwa, maina a makawana a a neng a patelediwa go tsenelela sesole, ditaolo tsa motlhankedi wa mmuso – mme ka akanya ka bonosi, kwa nteng ga go ema, “Bothata e ka tswa e le eng jaanong?”

Jalo, jaaka ke ne ke itlhaganetse, mothudi, Watcher, yo o neng a le foo le barutwatiro, a bala dikitsiso, a mpitsa, “Se tsamae ka bonako jalo, mosimane; o tla fitlha kwa sekolong ka nako e e siameng!” Ke ne ke akanya gore o dira motlae ka nna, mme ka goroga mo tshingwaneng ya ga Rre Hamel ke hemahema ke lapile.

Ka metlha, fa sekolo se simologa, modumo o kgona go utlwala kwa mebileng: go bulwa le go tswalwa ga ditafole, dithuto di boelwa ke botlhe ka nako e le nngwe, kwa godimo, ka motsogo a rona fa godimo ga ditsebe gore re tlhologanye botoka. Mme jaanong, go ne go le tidimalo! Ke ne ke solofetse thulathulano jaaka Rre Hamel a tsamaya-tsamaya, a itaya itaya rula ya gagwe mo tafoleng ka modumo o o kwa godimo, go goroga kwa tafoleng ya me ke sa bonwe; mme tota ka letsatsi leo, sengwe le sengwe se ne se tshwanetse go didimala jaaka moso wa letsatsi la Tshipi. Ka letlhabaphefo, ka bona baithuti ka nna ba setse ba le mo mannong a bone, mme Rre Hamel a tsamaya-tsamaya, mme a sa tshwara rula ya gagwe e e botlhoko ka fa tlase ga legwafa. Ke ne ka tshwanelwa ke go bula lebatlhi le go tsena mo teng fa mongwe le mongwe a ne a setse a dutse. O ka akanya ka fa ke neng ke tlhabetse ke ditlhong e bile ke tshogile ka teng.

Mme ga go a ka ga diragala sepe. Rre Hamel a mpona mme a bua ka boikokobetso, “ya kwa madulong a gago ka bonako, mosimane Franz. Re ne re simolola kwa ntle ga gago.”

Ka tlola setilo ka nna fa fatshe kwa tafoleng ya me. Go ise go e kae, letshogo lwa me le ise le wele, ka lemoga gore morutabana wa rona o apere baki ya gagwe e tala e ntle, hempe ya gagwe ya maemo e e diswaswa le hutshe e ntsho e nnye e e letsatsa ya sei, tsotlhe di logilwe,

tse tsotlhe a neng a senke a di apara kwa ntle ga fa go le thatlhobo ya dikwalo kgotsa moletlo wa kabo dimpho. Ntle le moo, sekolo ka kakaretso se ne se lebega se sa tlwaelesaga go le masisi. Mme sengwe se se nkgakgamaditseng thata, e ne e le go bona, mo ditlong tse di kwa morago tse di neng di sa nne ope, batho ba motse ba ba neng ba dutse ka tidimalo jaaka rona; monnamogolo Hauser, ka hutshe ya gagwe ya dikhutlo tse tharo, rratoropo wa pele, rraposo wa pele, a na le bangwe fela mo letlhakoreng. Mongwe le mongwe o ne a lebega a utlwile botlhoko; mme Hauser o ne a tlile ka lokwalo lo logologolo, le menegile mo losing, a le tshwere le bulegile fa godimo ga mangole ka digalase tsa gagwe tsa matlho tse ditona-tona a bala tsebe le tsebe.

Fa ke ntse ke gakgamaletse tse tsotlhe, Rre Hamel o ne a ema mo setilong sa gagwe, ka kutlobotlhoko eo le segalo se se bonolo se a se dirisitseng mo go nna, a re, “Bongwanaka, thuto e ke ya bofelo e ke tla le e neelang. Taolo e tlile go tswa Berlin go ruta Sejeremane fela mo dikolong tsa Alsace Lorraine. Morutabana wa puo ya Sejeremane o tla goroga ka moso. E ke thuto ya lona ya bofelo ya Fora. Ke batla gore lo ntheetse ka kelotlhoko e kgolo.”

Ke mafoko a tshoganetso a a boifisang mo go nna a! Ao, molatlhegi, ke sone se ba neng ba se pegile kwa ntlolehalahala ya toropo!

Thuto ya me ya bofelo ya Sefora! Ka go reng, ke sokotse go itse go kwala! Ga ke a tshwanela go tswela ke ithuta! Ke tshwanetse go ema foo, mme! Ao, ke ne ke le maswabi go sa ithuta dithuto tsa me, go batla mae a dinonyane boemong, kgotsa go ya go itheledisa kwa metsing a segatsetsa ka nako ya mariga! Dikwalo tsa me, tse di neng di lebega e le matlakala mo nakong e e fetileng, di le bokete go di rwala, thutapuo ya me le go sa ela dithuto tlhoko e ne e le ditsala tsa bogologolo tse jaanong ke ne ke ka se ke ke kgaogane le tsone. Rre Hamel, le ene; kakanyo ya gore o ne a tsamaela ruri, gore ke ka se tlhole ke mmona gape, ga dira gore ke le bale ka rula ya gagwe le ka fa a neng a le pelo khutshwane ka go ne.

Monna wa Modimo! E ne e le tlotlo ya thuto ya gagwe ya bofelo e e dirileng gore a apare diaparo tsa gagwe tse dintle tsa letsatsi la Tshipi, mme jaanong ke tlhaloganya gore ke eng bannabagolo ba motse ba ne ba ntse ka fa morago ga phaposiborutelo. E ne e le ka gore le bone ba ne ba utlwa botlhoko, ka gore ga ba a ya sekolong lebaka le lelele. E ne e le tsela ya go leboga morutabana wa rona go dira dingwaga tse di masome a mane ka boikanyego le go supa tlotlo ya bone mo lefatsheng le e sa tholeng e le la bone.

1 Araba dipotso 1 (a) go fitlha kwa go (c) ka go kwala tlhaka e e nang le karabo e e nepagetseng. **Sekai: (a) A.**

(a) Ke eng se se neng se raela Franz gore a seka a tla sekolong?

- A go tsoma dinonyane mo sekgweng
- B go ikatisa le masole
- C go ithuta thutapuo ya Sefora
- D go iphitlha mo nageng

[1]

(b) Tema e, e tlisa maitemogelo a kutlobotlhoko ya batho fa ...

- A morutabana a romelwa kwa sekolong se sengwe.
- B bana ba ne ba sa kgone go ya sekolong gotlhelele.
- C bana ba ne ba sa kgone go ithuta puo ya bone gotlhelele.
- D motse o ne o tshosediswa ke dipheretlhego.

[1]

(c) Ke le fe la mafoko a a latelang le le tlhalosang bokao jwa “mafoko a tshoganetso a a boifisang” mo temeng?

- A tshegisa
- B maphatsiphatsi
- C tena
- D tshosa

[1]

(d) Ke medumo e fe e Franz a ne a solofetse go e utlwa fa a atamela sekolo ka letsatsi le le supilweng? Neela dintlha tse **tharo**.

[3]

(e) Fa Rre Hamel a bua, ke eng se Franz a se lemogang ka molaetsa o o mo botong ya dikitsiso? Neela dintlha tse **pedi**.

[2]

(f) Franz o ne a bona jang phetogo ya mokgwa wa ga Rre Hamel mo letsatsing leo? Neela dintlha tse **pedi**.

[2]

[10]

2 Akanyetsa o le Franz mo temeng e. Mo bogompionong o le mogolo, akanya o tlhalose ka se o se ithutileng mo kgannyeng ya letsatsi leo. Kwala athikele e e tla tlhagelelang mo pampiring ya dikgang ka setlhogo se se reng “Nkabo ke ngwana wa morago”. Dirisa dintlha go tswa mo temeng go kwala karabo ya gago ka botswerere o dirisa dikakanyo tsa gago.

Boleele jwa athikele ya gago e nne mafoko a a magareng ga **200 – 250**.

[20]

KAROLO YA B

Buisa tema e e fa tlase ka kelotlhoko gore o tle o kgone go araba dipotso tse di latelang.

Tema 2

Maikotlhao namane ya morago

Ke thantshitswe ke mokgosi wa tshupanako fa thoko ga bolao mo phaposi-borobalong ya me e ke e hirisitsweng. A modumo o o selekang! Ke ntse ke thulametswe, ka tsaya tshwetso ya go e tima gore ke utlwe monate wa boroko metsotsonyana. Morago ga sebakanyana ka bula matlho ka leba kwa marulelong a phaposi-borobalo ya me. A ke lebaganwe ke maemo a lefatshe a go rutege? Kana ke ne ke tsenelela dithuto fela kwa Yunibesithing go tswela pelo dithuto tsa dipuo tsa diprofesa? Ka akanya ke wetse dibete, gongwe go tlaa nna botoka gore ke ye kwa phakeng go tlhokomela dikgabo tse di sailang koo. Dikgabo di gololesegile - di tla di bo di boa jaaka di eletswe. Go thaloganya lefatshe le le mo tikologong ya tsone go farologana thata le ga batho. Kakanyo ya go tshaba sekolo e ne e na le kgogedi mme ka e gatelela ka bonako. Ke ne ke sa tlhole ke ka tlhela thuto epe gape.

Ka maiteko a magolo ka tsoga mo bolaong ka itatlhela mo teng ga phaposi ya botlhapelo ka bo ka tswa jaaka o kare ga ke batle go lemogiwa; ka ja sefitholo ka bonako ka bo ke eme sentle go ya kwa boemelo dibeseng. Kgetse ya me ya dikwalo ya bo e ntse e le fa godimo ga tafole fa ke letseng ke e tlogetse teng maabane. Ga ke ise ke tle ke e bule, le gone ke ne ke sa ipaakanyetsa dithuto, jaaka ka melha.

Fa ke tswela fa ntle ka lemoga gore mosong oo pula e ne e na. Ka leratla, maru a mantsho, magadima le pula di ne di ikadile mo lebopong. Ka tabogela gape mo phaposing-borobalo ka tsaya sekhukhu sa me. Bosa jo bo sa tlwaelesegang jo bo sa solofelwang jwa kgwedi ya Moranang, ka ikakanya; ka go ikgoga ka bo ke le mo tseleng go ya kwa boemelo beseng, ke ne ke kgona go bona mo difatlhegong tse di sa iketlang tsa bapalami gore bese e diegile jaaka go tlhola go direga kgapetsa-kgapetsa. Tiego e, e ne e tlhola e le lesego le le sa tlhamalalang mo go nna.

Ka lesego, ke gorogile ka nako go tsenelela thuto ya ikhonomi ya temothuo. Porofesa wa rona o ne a tshwela gore moikhonomi wa temothuo Gurmail Singh, ke porofesa yo o botlhale thata, e bile ke morotloetsi yo o maleba. Maikotlhao ke gore, boitshwaro jo bo sa eletsegeng jwa baithuti ba setlhopho sa rona bo ne bo sa nyalane le ditsholofelo tsa gagwe.

Ga a ke a tlhela kgotsa a nna thari mo thutong epe; mme ka letsatsi leo, ga a tla ka nako. Bontsi jwa baithuti, ba ba neng ba lotlelelwa kwa ntle mabapi le go tla thari, ba lebogela lesego la bone mme ba bangwe ba kgwa mowa. Fa porofesa Gumail Singh a tsena ka kgoro ya phaposi-borutelo morago ga sebakanyana, e ne e se yo re mo tlwaetseng. O ne a utlwile botlhoko, re ne re kgona go bona, mme a sa tenega e bile a sa galefa. Monyenyo o ne o sa bonale mo sefatlhegong sa gagwe. Ra itse gore sengwe ga se a siama. Gongwe re feteletse ka boitshwaro jwa rona jo bo sa siamang go dira thuto ya gagwe bokete. Ka botsalano, go tlhomoga pelo, le bopelo e thata a simolola go tlhatlhelela ka go bolela fa e le thuto ya gagwe ya bofelo.

A simolola pele ka go ikopa maitshwarelo go mongwe le mongwe wa rona, jaaka o ka re o ne a le molato go re paledisa go ithuta. Re ne re rototse matlho re sa itse gore re ka leba kae, re ka fitlha difatlhego tsa rona kae. Ra nyenyafala. Tidimalo ya gagwe ya sega mo gare ga dipelo tsa rona jaaka tšhaka. Go ne go sena go elela ga madi mo mmeleng ka nako eo, mme serame, kutlobotlhoko e e tlabang ya tsenelela kwa teng. Kutlobotlhoko e ne e le thata go e itlhokomolosa. Ra itse gore foo; jaaka baithuti, re paletswe.

Morago ga go kgwa mowa sebakanyana, a itlhaganela go kwala setlhogo sa dikoketsego tsa ditlhwatlhwa ka kakaretso mo patintshong; a bo a simolola thuto ya bofelo, botswerere go feta jaaka a ntse a ruta. O ne a boetse mo maemong, a tletse lorato le matlhagatlhaga. A tlhalosa serutwa sotlhe ka botlalo ka bothakga le bonolo, a re tlogela re hakgametse, jaaka metlha. Nako ya fofa, pele ga re itse a re sadisa sentle, a re eleletsa masego mo bokamosong, a tswa ka tidimalo. Ra ipona molato re tlabilwe ke ditlhong go bo re feleditse tiro ya gagwe ya borutabana ka mokgwa o o maswe oo.

E ne e le motho yo a neng a re kgatlha mo sephiring, re lebile mo go ene ka tlotlo. Re ne re itse gore ga re a mo direla sentle, mme re tshwanetse go baakanya. A re kgobokanye madi re rekele porofesa wa rona mpho? Gongwe re ka mo rekela lekwalo, le lešha la ikhonomi ya temothuo, ra le mo neela e le sesupo sa go lebogela kitso e a e abelaneng le rona. Nnyaa, o ka nna a se ke a e lebogela ka gore o itse gore bangwe ba rona ba ne ba tlhologanya motheo wa ikhonomi ya temothuo ka bokete. Karata ya tsamaya sentle? Ga se kakanyo e e maswe, mme e tlaa bo e le nnye go kwalela dikakanyo le maikutlo a rona. Morago ga therisano e e modumo ra dumalana go kwala lekwalo la tsamaya sentle. Ke ne ka supywa ke na le dikgatlhego tse di kwa godimo mo go ene, ka kopiwa go kwala lekwalo. A tiro e e bokete! Ka akanya. Morago ga lobaka ke ne ke ntse ke le nosi mo motlobong wa dibuka ka mafoko a "Go Rra", mo lokwalong.

(E tserwe mo go Spice of Life by Chitvan Sing Dhillon the Hindustan Times, 12 May 2015)

- 3** Soboka ditshwantshanyo fa gare ga baanelwa le maikutlo a baanedi jaaka a senotswe mo ditemeng **tse pedi** tse.

Boleele jwa tshoboko ya gago bo nne mafoko a a magareng ga **200 – 250**. **[20]**

- 4** Akanya o le moanedi wa kgang e, tsweledisa lekwalo lwa tsamaya sentle le le yang kwa go porofesa wa gago. Dirisa dintlha go tswa mo temeng o kwale karabo ka botswerere o dirisa dikakanyo tsa gago.

Boleele jwa lekwalo lwa gago bo nne mafoko a a magareng ga **200 – 250**. **[20]**

BLANK PAGE

BLANK PAGE